

Η γλωσσική ανεπάρκεια των μαθητών (Φώτης Σχοινάς, Δρ Φιλοσοφίας)

Categories : [ΚΟΙΝΩΝΙΑ](#)

Date : 25 Ιανουαρίου, 2008

Αφορμή για το παρόν σημείωμα στάθηκε η δημοσίευση στη Χριστιανική της 1ης Νοεμβρίου 2007 του υπομνήματος της Εταιρείας Λογοτεχνών Λεμεσού στον Πρόεδρο κ. Τ. Παπαδόπουλο σχετικά με την αποτυχία των Κυπρίων μαθητών στις Παγκύπριες εξετάσεις στα Νέα Ελληνικά. Η γλωσσική επάρκεια των ελλαδιτών μαθητών δεν είναι καθόλου καλύτερη, ίσως μάλιστα είναι και σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό χειρότερη. Ισχυρίζομαι τούτο εξ αφορμής της εμπειρίας που έχω ως σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων της Μεσσηνίας. Τον μήνα Οκτώβριο του ενεστώτος έτους επισκέφθηκα περί τα είκοσι σχολεία στην Καλαμάτα, αλλά και ευρύτερα στο νομό Μεσσηνίας, και ήλθα σε επαφή με εκατό περίπου φιλόλογους, που εργάζονται ως μάχιμοι εκπαιδευτικοί σε αυτά. Το συμπέρασμα είναι άκρως απογοητευτικό. Οι εκπαιδευτικοί μού τόνισαν ότι οι μαθητές τους αδυνατούν να παράγουν λόγο, είτε γραπτό είτε προφορικό, σε ικανοποιητικό βαθμό.

Τα γλωσσικά μαθήματα

Μάλιστα απεχθάνονται τα γλωσσικά μαθήματα είτε αφορούν τα Αρχαία Ελληνικά είτε τα Νέα Ελληνικά. Όπως χαρακτηριστικά μου είπε Διευθύντρια φιλόλογος ενός Γυμνασίου της Καλαμάτας, το μάθημα της Γλώσσας (Νεοελληνικής και Αρχαίας) αποτελεί το φόβητρο των μαθητών, όπως κάποτε φόβητρο των μαθητών αποτελούσαν τα Μαθηματικά. Οι εκπαιδευτικοί τόνισαν ότι είναι εντελώς απαράδεκτα τα βιβλία των γλωσσικών μαθημάτων, ιδιαίτερα τα Αρχαία των τριών τάξεων του Γυμνασίου. Η ακαταλληλότητα και μη λειτουργικότητά τους έγκεινται στα εξής σημεία (κατά τους μαχίμους εκπαιδευτικούς): α) περιέχουν μεγάλη ποσότητα ύλης που είναι αδύνατον να αφομοιώσει ο μαθητής, β) η παρεχόμενη ύλη είναι εντελώς ανοργάνωτη και αμεθόδευτη - «αδάμαστη» την χαρακτήρισε επί λέξει μία φιλόλογος και γ) τα προς επεξεργασία πρωτότυπα κείμενα είναι πολύ δύσκολα για τα παιδιά, κυριολεκτικά υπερβαίνουν κατά πολύ την αντιληπτική τους ικανότητα, με αποτέλεσμα να αποστρέφονται -κυριολεκτικά να «μισούν»- τα Αρχαία Ελληνικά. Αλλά και στα Νέα Ελληνικά η κατάσταση των σχολικών βιβλίων δεν είναι καλύτερη: πληθώρα ανοργάνωτης ύλης, που απαιτεί τεράστιο μόχθο εκτός και εντός της σχολικής αιθούσης των εκπαιδευτικών να την τιθασεύσουν και να την

καταστήσουν, όσο είναι δυνατόν, εύληπτη στους μαθητές. Όλα αυτά καθιστούν τη γλωσσική διδασκαλία τελείως αναποτελεσματική. Αν δε συνυπολογισθούν και άλλοι παράγοντες, όπως η κυριαρχία της εικόνας μέσω της τηλεόρασης και των υπολογιστών, η παντελής, σχεδόν, έλλειψη αναγνώσεως εξωσχολικών βιβλίων (τελικά το μόνο ανάγνωσμα των μαθητών είναι η αθλητική εφημερίδα) και η απουσία επαρκών γλωσσικών ερεθισμάτων από την οικογένεια ή γλωσσική ανεπάρκεια των μαθητών είναι εντελώς φυσική και δικαιολογημένη.

Γλώσσα και γλωσσικοί κώδικες

Η γλωσσική ανεπάρκεια συμπαρασύρει και τη διδασκαλία των άλλων μαθημάτων σε αναποτελεσματικότητα, ακριβώς γιατί η διδασκαλία διενεργείται κυρίως μέσω της γλώσσας. Η γλώσσα διατρέχει όλα τα διδασκόμενα μαθήματα και αποτελεί το κυριότερο μέσο μεταδόσεως των πληροφοριών και επικοινωνίας διδασκόντων και διδασκόμενων. Και η μαθησιακή αυτή αποτυχία και αναποτελεσματικότητα δεν περιορίζεται μόνο στα λεγόμενα θεωρητικά μαθήματα, αλλά επεκτείνεται και στα λεγόμενα θετικά. Ένας μαθηματικός μου έλεγε ότι οι μαθητές του αδυνατούσαν να κατανοήσουν τις λέξεις «ανιούσα» και «κατιούσα». Στον γνωστικό τομέα που η γλωσσική ανεπάρκεια έχει αρνητικότερες συνέπειες είναι η Ιστορία, μάθημα βασικότατο για τη συγκρότηση ιστορικής και εθνικής συνείδησης. Φαντάζομαι ότι και στα Θρησκευτικά κάτι ανάλογο θα συμβαίνει, με αποτέλεσμα να ακυρώνεται η ανάπτυξη θρησκευτικής συνείδησης.

Είναι γενικά παραδεκτό από την επιστήμη της Παιδαγωγικής ότι η σχολική επιτυχία, που εν πολλοίς προσδιορίζει την ανοδική κοινωνική και οικονομική τροχιά του μαθητή, είναι συνάρτηση της κοινωνικής προελεύσεως αυτού, δηλαδή του μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου και της κοινωνικής τάξεως των γονέων του. Τη διαμεσολαβητική λειτουργία μεταξύ των δύο αυτών παραγόντων, δηλαδή της κοινωνικής προελεύσεως και της σχολικής επιτυχίας, επιτελεί η γλώσσα.

Ο βαθμός κατακτήσεως του γλωσσικού οργάνου είναι καθοριστικής σημασίας για την σχολική επιτυχία και συνακολούθως για την ανοδική κοινωνική και οικονομική πορεία του μαθητή. Ο D. Lawton μιλώντας για την κοινωνική σημασία της γλώσσας τονίζει: «Η γλώσσα είναι το αποκλειστικό ανθρώπινο χαρακτηριστικό που μας επιτρέπει να μαθαίνουμε, να σκεφτόμαστε δημιουργικά και να αλλάζουμε κοινωνικά». (Lawton D., «Language, class and curriculum», στο Butcher H.J. & Pont J.B. (Eds), Educational research in Britain, 1964, σελ. 88. Παράθεμα από τον Αργύρη Κυρίδη, Εκπαιδευτική Ανισότητα, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη - Αθήνα 1996, σελ. 113-114).

Ο Bernstein διακρίνει μεταξύ του περιορισμένου γλωσσικού κώδικα, που προσιδιάζει στις **κλειστού** συστήματος ρόλων οικογένειες (positional family) και στον

επεξεργασμένο γλωσσικό κώδικα, που προσιδιάζει στις ανοικτού συστήματος ρόλων (person orientated family) και που κυρίως χρησιμοποιεί το σχολείο. Κατά τον Bernstein, τα γνωριστικά σημεία του περιορισμένου γλωσσικού κώδικα είναι:

- Μικρές, συχνά ανολοκλήρωτες προτάσεις, ενεργητικής διάθεσης με γραμματικά λάθη και ελλιπή σύνταξη.
- Χρήση των ίδιων και πάντα των συνηθισμένων συνδέσμων (και, να, κ.λπ.).
- Συχνή χρήση μικρών προτάσεων προστακτικής μορφής.
- Σπάνια χρήση της απρόσωπης έκφρασης.
- Σπάνια χρήση επιθέτων και επιρρημάτων.
- Στις διάφορες συζητήσεις συγχέονται τα αίτια με τα αποτελέσματα και καταλήγουν συχνά σε αυθαίρετα συμπεράσματα.
- Χρησιμοποιούνται συνηθισμένες εκφράσεις και λέξεις.

Ενώ τα χαρακτηριστικά του επεξεργασμένου γλωσσικού κώδικα είναι:

- Χρήση πολύπλοκων γραμματικών και συντακτικών σχημάτων με δευτερεύουσες και κυρίως υποθετικές προτάσεις.
- Συχνή χρήση των αντωνυμιών.
- Συχνή χρήση της απρόσωπης έκφρασης.
- Προσεγμένη επιλογή των κατάλληλων επιθέτων και επιρρημάτων.

- Οι εκφραστικές κινήσεις που συνοδεύουν τη φωνητική διατύπωση χρησιμοποιούνται όχι για να βοηθήσουν στην κατανόηση του νοήματος (αυτό εκφράζεται γλωσσικά), αλλά για να προσδώσουν συναισθηματικό χρώμα σε αυτό που λέγεται.
- Ο ακριβής καθορισμός του θέματος αναφοράς γίνεται με γλωσσικά στοιχεία, τα οποία περιγράφουν αναλυτικά ό,τι είναι απαραίτητο, για να προσδιοριστεί με ακρίβεια.
- Η γλωσσική αυτή μορφή προσφέρει πολλές δυνατότητες και εναλλακτικές λύσεις στην έκφραση των σκέψεων και των συναισθημάτων.

Κατά τον Bernstein, το σχολείο χρησιμοποιεί τον επεξεργασμένο κώδικα, τον οποίο προσπαθεί και να επιβάλλει. (Βλ. Αργύρη Κυρίδη, Εκπαιδευτική Ανισότητα, ό. π., σελ. 115 - 116). Τελικά το σύγχρονο σχολείο αδυνατεί να επιβάλλει και να εμπεδώσει στους μαθητές τον επεξεργασμένο γλωσσικό κώδικα με **τεράστιες συνέπειες** στην γνωστική, αλλά και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.

Γλώσσα, σκέψη και άνθρωπος

Οι επιπτώσεις από την γλωσσική ανεπάρκεια - κυριολεκτικώς ειπείν γλωσσικό ακρωτηριασμό - των νέων είναι τεράστιες στη γενικότερη συγκρότηση της προσωπικότητός των. Η γλώσσα αποτελεί το κυριότερο νοητικό εργαλείο, τη βασικότερη νοητική δεξιότητα, που συγκροτεί και διαμορφώνει την προσωπικότητα του ανθρώπου. Ο κλασικός ορισμός του ανθρώπου κατά τον Αριστοτέλη, τον οποίο υιοθέτησαν και οι Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, είναι ότι ο άνθρωπος είναι «ζώνον λόγον έχον». Ο Λόγος, ενδιάθετος και λαλούμενος (μαζί με το συνημμένο με αυτόν αυτεξούσιο), τον αποσπά από τα άλλα ζώα και τον καθιστά άνθρωπο. Άνθρωπος γλωσσικά ακρωτηριασμένος είναι και διανοητικά ακρωτηριασμένος. Είναι όχι μόνο εργασιακά ανεπαρκής, αλλά και δυνάμει υποτεταγμένος σκλάβος στα κελεύσματα των κάθε είδους opinion makers της παγκοσμιοποιημένης ελεύθερης αγοράς.

Ακόμη η γλώσσα αποτελεί την κυριότερη νοητική δεξιότητα (intellectual skill), που καθιστά δυνατή την πρόσβαση στη συνεχώς διογκούμενη και ανανεούμενη επιστημονική γνώση. Η γλώσσα αποτελεί sine qua non προϋπόθεση για την ανάπτυξη όχι μόνο της γνωστικής, αλλά και της μεταγνωστικής ικανότητας των μαθητών. Η

πρόσβαση στην συνεχώς παραγόμενη καινούργια γνώση (υπολογίζεται ότι σε ορισμένους τομείς σε δέκα χρόνια το 90% της σημερινής γνώσης θα είναι άχρηστο και θα έχει ριζικά ανανεωθεί) είναι αδύνατη χωρίς την επαρκή κατοχή του γλωσσικού οργάνου. Βεβαίως γνωρίζω την ένσταση ορισμένων στο θέμα αυτό: η πρόσβαση στην καινούργια γνώση μπορεί να γίνει αποτελεσματικότερα με τα Αγγλικά παρά με τα Ελληνικά. Τούτο ως ένα σημείο είναι αναντιρρήτως αληθές. Λοιπόν, θα αφήσουμε τη γλώσσα μας να αχρηστευθεί de facto; Είναι θέμα επιλογών και προτεραιοτήτων του Ελληνικού Λαού, κυρίως αυτού, και της Ελληνικής Πολιτείας ...

Η λειτουργική γλώσσα

Κλείνοντας το παρόν σημείωμα θέλω να κάνω μία νύξη στο θέμα της μεταγλωττίσεως της Λειτουργικής γλώσσας που ούτε καν βάζουν στο νου τους οι υποστηρικτές της. Η υφιστάμενη γλωσσική ικανότητα, το υφιστάμενο γλωσσικό επίπεδο μεγάλου μέρους των συγχρόνων νέων δεν τους επιτρέπει να κατανοήσουν επαρκώς τη Λειτουργική γλώσσα, έστω και μεταφρασμένη στα νέα ελληνικά! Η λειτουργική γλώσσα, ακόμη και σε μεταγλωττισμένη μορφή, καίτοι θα υπολείπεται σημαντικά του πρωτοτύπου, είναι υψηλού εννοιολογικού, εικονικού, συμβολικού και βιωματικού επιπέδου γλώσσα, που αδυνατεί να προσεγγίσει επαρκώς το σύγχρονο παιδί και όχι μόνο αυτό. Μη σας εκπλήξει η μαρτυρία που καταθέτω ότι έμπειρη φιλόλογος με εικοσαετή θητεία σε Λύκειο με ρώτησε, όταν διάβασε το βιβλίο μου «[Λειτουργική Γλώσσα](#)», τι σημαίνει η λέξη «απερινόητος» της αναφοράς της Θ. Λειτουργίας. Αλήθεια, τί θα κάνουμε για να επιτύχουμε την περιβόητη κατανοησιμότητα της λειτουργικής γλώσσας; Θα την ακρωτηριάσουμε;

Από την προσωπική μου πείρα ως μαχίμου εκπαιδευτικού, αλλά και ως Σχολικού Συμβούλου, από την επικοινωνία μου με μάχιμους εκπαιδευτικούς διαπιστώνω ότι το σημερινό παιδί παρουσιάζει ελλειμματική προσοχή. Η διάσπαση της προσοχής, η έλλειψη πειθαρχίας και συγκέντρωσης και η υπερκινητικότητα χαρακτηρίζουν μεγάλο μέρος των συγχρόνων παιδιών.

Ίσως δεν είμαι καθόλου υπερβολικός, όταν υποστηρίζω ότι το σύγχρονο παιδί θα δυσκολευθή αφάνταστα να συγκεντρωθή επί μιάμιση ώρα στην τέλεση της Θ. Λειτουργίας, έστω και αν η χρησιμοποιούμενη γλώσσα είναι η Νεοελληνική. Πώς θα αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα αυτό που μερικοί θιασώτες της γλωσσικής μεταρρυθμίσεως της Λειτουργικής γλώσσας δεν υποψιάζονται καν; Θα συρρικνώσουμε τη Θ. Λειτουργία σε δέκα λεπτά ή ένα τέταρτο;

Άλλωστε και ο Αρχιεπίσκοπος, όταν απέσυρε την μετάφραση των Αποστολικών και Ευαγγελικών αναγνωσμάτων από τη Θ. Λειτουργία, ο κυριότερος λόγος που έφερε γι' αυτή την ενέργειά του ήταν ότι το χρονικό σημείο, στο οποίο εκφωνούνται οι

αποστολικές και ευαγγελικές περικοπές είναι πολύ ενωρίς για τα παιδιά, με αποτέλεσμα να μην παρευρίσκονται αυτά στην ανάγνωσή τους! Τί απομένει, λοιπόν, προκειμένου να είναι παρόντες οι νέοι; Δύο τινά. Η η Θ. Λειτουργία θα μείνει ως έχει γλωσσικώς και από απόψεως χρονικής διάρκειας και οι νέοι θα κάνουν προσπάθεια να αρθούν στο ύψος της, η θα απλοποιηθή γλωσσικά και θα συντομευθή χρονικά, προκειμένου να καταστεί προσιτή στους νέους.

Βέβαια στην δεύτερη περίπτωση τίποτα δεν εγγυάται και δεν εξασφαλίζει την αθρόα συμμετοχή των νέων. Φέρω ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από την σχολική εμπειρία μου. Μέχρι πέρυσι υπηρετούσα στο 20 Λύκειο Παλαιού Φαλήρου. Ο αγιασμός επί τη ενάρξει του σχολικού έτους ετελείτο -σε μεγάλο μέρος- στη νεοελληνική τα τελευταία χρόνια. Θα υπέθετε κανείς ότι η γλωσσική απλοποίηση θα προσήλκυε την προσοχή των νέων. Ουδόλως συνέβη, πράγματι, αυτό! Μάλιστα -μη σας φανή παράδοξο- οι μαθητές ούτε καν συνειδητοποίησαν τη γλωσσική αλλαγή! Πως η Εκκλησία θα αντιμετωπίσει το φαινόμενο της γλωσσικής ανεπάρκειας των νέων δεν γνωρίζω. Πάντως πρέπει να είμεθα ενήμεροι του γεγονότος ότι δημιουργείται σιγά, ανεπαίσθητα, λανθανόντως θάλεγα, αλλά σταθερά και ολοένα αυξητικά ένας νέος ανθρωπολογικός τύπος που δεν σκέφτεται μέσω των λέξεων-εννοιών και της λογικής πλοκής των, αλλά μέσω εικόνων και παραστάσεων, που εκτυλλίσσονται δίκην κινηματογραφικής ταινίας, με σοβαρή υποχώρηση της βουλευτικής προσοχής να κατευθύνει τη διανοητική δραστηριότητα σε αυτοβούλως επιλεγμένους σκοπούς. Η διανοητική δραστηριότητα του σύγχρονου μαθητή είναι περισσότερο ένα ανεξέλεγκτο ξετύλιγμα εικόνων και λιγότερο μία έλλογη, βουλευτική δραστηριότητα.

(Πηγή: «Χριστιανική» 10/1/2008)